

اصطلاحات تجاری و اقتصادی

حمیدرضا اشرف‌زاده

Collection

وصولی

عبارتست از اقدام بانکها روی اسناد مالی یا تجاری براساس دستورات دریافتی به منظورهای ذیل:

الف) اخذ قبولی و یا دریافت وجه،

ب) تحویل اسناد تجاری در مقابل قبولی نویسی یا پرداخت،

ج) تحویل اسناد تحت شرایط و مقررات دیگر.

برات، سفته و چک را به بانکی که در آن حساب دارد ارائه می‌کند (و به اصطلاح آنرا به حساب می‌گذارد). بانک نیز پس از وصول، وجه آنرا به حساب بستانکار (مشتری خود) واریز می‌نماید. این تسهیلات بانکی هر روزه مورد استفاده گروه کثیری قرار می‌گیرد. در معاملات تجاری بین‌المللی نیز از روش وصولی برای پرداخت بهای کالاها و خدمات در کنار سایر روشهای پرداخت نظیر «اعتبارات اسنادی»،

توضیحات: وصولی در مفهوم گسترده خود به معنی دریافت مطالبات است. بستانکار می‌تواند برای وصول طلب خود مستقیماً به بدهکار مراجعه نموده یا شخص ثالثی را مأمور وصول طلب خود گرداند. با توجه به گستردگی شبکه بانکی، امروزه متداولترین شیوه وصول مطالبات استفاده از بانک است و بانک نیز در ازاء خدمتی که ارائه می‌دهد کارمزد دریافت می‌نماید. بستانکار، سند حاکی از مطالبات خود مثل

«Documentary Credits»، «حساب آزاد»، «Open Account» و «پرداخت وجه نقد هنگام سفارش»، «Cash with Order» استفاده می‌گردد. روش وصولی به دو دسته «وصولی ساده»، «Clean Collection» و «وصولی اسنادی»، «Documentary Collection» تقسیم می‌شود. چنانچه قرار باشد بهای کالا به یکی از این دو طریق وصول شود نحوه عمل به شرح زیر خواهد بود:

(۱) - در وصولی ساده، صادرکننده (فروشنده) ترتیبات حمل کالا را فراهم نموده و سپس اسناد تجاری مربوط به کالا (یعنی سیاهه‌ها، اسناد حمل، اسناد مالکیت کالا و غیره) را مستقیماً برای واردکننده (خریدار) ارسال کرده و آنها را به وی واگذار می‌نماید. بدین وسیله خریدار بدون اینکه مجبور شود بهای کالا را بپردازد یا پرداخت مدت دار بهای کالا را در سندی مالی مثل برات، چک یا سفته به عهده بگیرد قادر است کالا را از حمل‌کننده تحویل گرفته و آن را به تصرف خود درآورد. متعاقباً فروشنده برای وصول بهای کالای خود از خریدار، براتی دیداری یا مدت دار عهده وی صادر نموده و برای وصول آنرا به بانک خود یعنی «بانک فرستنده» یا «بانک حواله‌کننده»، «Remitting Bank» تحویل می‌دهد. بانک حواله‌کننده بسات را برای بانک وصول‌کننده «Collecting Bank» که در کشور خریدار قرار دارد می‌فرستد و این بانک برات را به رؤیت خریدار می‌رساند. در صورت مدت دار بودن برات، خریدار آنرا قبولی نویسی می‌نماید و در صورت دیداری بودن،

وجه آنرا تقدماً پرداخت می‌نماید. بانک کارگزار یا برات قبولی نویسی شده را برای بانک واقع در کشور فروشنده می‌فرستد یا وجه نقد را به حساب این بانک منظور می‌دارد. این بانک نیز یا وجه نقد را به حساب فروشنده واریز می‌نماید. یا برات را نگهداری می‌کند تا رأس موعده نسبت به وصول وجه آن اقدام نماید. ممکن است فروشنده حتی براتی عهده خریدار صادر نکند و خود واردکننده یا بهای کالا را بپردازد یا با صدور برات عهده شخصی ثالث به نفع فروشنده یا صدور چک برای تاریخی معین، یا امضاء نمودن سفته و تسلیم آنها به فروشنده بهای کالا را رأساً بپردازد. در این صورت صادرکننده می‌تواند برات یا چک یا سفته را برای وصول به بانک بپسپارد.

(۲) - در وصولی اسنادی، فروشنده ترتیبات حمل کالا را فراهم آورده و اسناد تجاری مربوط به کالا را بایا بدون انضمام به برات به بانک فرستنده یا بانک حواله‌کننده تحویل می‌دهد. بانک حواله‌کننده کلیه اسناد را برای بانک وصول‌کننده واقع در کشور خریدار ارسال می‌نماید تا آنها را به رویت خریدار برساند. بنابراین این بار اسناد تجاری، برخلاف وصولی ساده که خریدار قبل از پرداخت بهای کالا یا تعهد پرداخت مدت دار آنها را دریافت می‌نمود، در اختیار بانک وصول‌کننده قرار می‌گیرد و کنترل کالا نیز به دست آن سپرده می‌شود و تنها زمانی اسناد به خریدار واگذار شده و وی می‌تواند کالا را به تصرف در آورد که:

الف) برات صادر شده به وسیله فروشنده را در

صورت مدت دار بودن قبولی نویسی نماید.

این روش در وصولی اسنادی « اسناد در مقابل قبولی نویسی»، «Documents Against Acceptance (D/A)» نامیده می‌شود. در صورتی که براتی به اسناد تجاری ضمیمه نشده و خریدار موظف باشد بهای کالا را در تاریخ معینی در آینده پرداخت نماید باید ترتیبات پرداخت را در آن تاریخ فراهم آورد. در این صورت خریدار ممکن است با صدور سفته یا چک که سررسید آن همان تاریخ معین در آینده باشد این کار را انجام دهد. وجه سفته یا چک نیز در سررسید، وصول و برای بانک حواله کننده ارسال می‌شود تا در اختیار فروشنده قرار گیرد. واضح است که در این حالت معامله میان فروشنده و خریدار معامله نسیه بوده و وصولی را می‌توان «وصولی مدت دار» نامید.

ب) برات دیداری فروشنده را بپردازد یا در صورتی که قرار است بهای کالا بدون صدور سند مالی مثل برات و تنها در مقابل اسناد تجاری و براساس سیاهه‌ها پرداخت شود به این کار اقدام نماید. این روش در وصولی اسنادی «اسناد در مقابل پرداخت»، «Documents Against Payment (D/P)» نامیده می‌شود. واضح است که در این حالت معامله میان فروشنده و خریدار معامله نقدی بوده و وصولی را می‌توان وصولی دیداری نامید.

ج) برات مدت دار صادر شده به وسیله فروشنده را قبولی نویسی نماید و بعد از فرارسیدن موعد پرداخت برات، وجه آن را بپردازد. پس از آن اسناد به

وی منتقل خواهد شد. این روش در وصولی اسنادی «قبولی نویسی همراه با تحویل اسناد در مقابل پرداخت»، «With Document Against Payment (Acceptance D/P)» نامیده می‌شود و امروزه بسیار بندرت مورد استفاده قرار می‌گیرد.

از توضیحات فوق مشخص است که تقسیم وصولی به دو روش «وصولی ساده» و «وصولی اسنادی» در حقیقت براساس نحوه انتقال مالکیت کالا به خریدار صورت می‌گیرد نه صرف جدا بودن یا انضمام اسناد تجاری به برات. در روش وصولی ساده اسناد تجاری به این خاطر از سند مالی مثل برات جداست که قبلاً در اختیار خریدار قرار گرفته است و لذا انتقال اسناد تجاری و اسناد مالکیت کالا به خریدار، به پرداخت وجه (برات) از طرف وی مشروط نمی‌گردد.

در مقام مقایسه با اعتبارات اسنادی که یکی از روشهای پرداخت بهای کالا از طریق دخالت بانک می‌باشد روش وصولی امنیت و تضمین کمتری را برای صادر کننده در بردارد و از این حیث برای وارد کننده مساعدتر است. در اعتبارات اسنادی، بانک متعهد و ملزم است در صورت رعایت تمامی شرایط و ضوابط اعتبار و ارائه اسناد صحیح از سوی فروشنده، بهای کالا را به وی بپردازد. در این صورت ذینفع اعتبار یا فروشنده کالا، مطمئن است که بهای کالای خود را از بانک دریافت می‌نماید و قصور خریدار در تحویل گرفتن اسناد و پرداخت بهای کالا یا ورشکستگی وی نمی‌تواند خطری را متوجه فروشنده کند. اما در روش

وصولی و بخصوص در وصولی ساده ممکن است خریدار پس از انتقال مالکیت کالا به وی از قبولی نویسی یا پرداخت وجه برات خودداری کند یا در اثر ورشکستگی نتواند به این کار اقدام نماید. در این صورت فروشنده باید برای وصول بهای کالا اقدامات قانونی لازم را آغاز نماید. در این حالت اولاً وی با این خطر (یا ریسک) روبه روست که حکم مرجع قضائی بنفع او صادر نگردد که آنرا «ریسک تحصیل حکم»، «Judgment Risk» می‌نامند. ثانیاً در صورتی که حکم به نفع وی صادر گردد مجدداً با این خطر (یا ریسک) روبه روست که حکم به اجرا در نیاید یا اجرای آن مشکل یا غیر ممکن باشد که آنرا «ریسک اجرای حکم»، «Executing Risk» می‌نامند. در اعتبار اسنادی هر دو ریسک به حداقل ممکن کاهش می‌یابد زیرا «بانک بازکننده اعتبار»، «Issuing Bank» درحقیقت ضامن پرداخت وجه اعتبار در صورت رعایت شرایط و ضوابط اعتبار و ارائه اسناد صحیح است صرفنظر از اینکه خریدار «یا متقاضی اعتبار» از تحویل گرفتن کالا و پرداخت وجه اعتبار خودداری ورزد یا ورشکسته شود (ر.ک. اعتبارات اسنادی).

اما در مقایسه با تجارت براساس «حساب آزاد»، روش وصولی و عمدتاً «وصولی اسنادی» امنیت بیشتر و ریسک کمتری برای فروشنده دربر دارد. تجارت براساس حساب آزاد بیشتر بین فروشندگان و خریدارانی انجام می‌گیرد که قصد دارند به دفعات کالایی را بین یکدیگر رد و بدل نمایند. باتوجه به

قراردادهای مربوطه، فروشنده کالاها را متوالیاً برای خریدار ارسال می‌کند و اسناد مالکیت و سند حمل نیز از همان ابتدا به نام خریدار پشت نویسی یا صادر شده و مستقیماً، مثلاً از طریق پست، برای وی فرستاده می‌شود. خریدار نیز در تاریخی از قبل توافق شده، مثلاً در پایان هرماه یا پس از هر بار ارسال کالا، خود به پرداخت وجه آن اقدام می‌نماید، ملاحظه می‌شود که تجارت براساس حساب آزاد از بابت نحوه انتقال مالکیت کالا و پرداخت بهای آن بسیار شبیه وصولی ساده است با این تفاوت که در روش وصولی ساده فروشنده، در صورتی که خریدار از قبولی نویسی یا پرداخت وجه برات خودداری ورزد، با در دست داشتن برات از حمایت‌های قانونی که برای دارندگان با حسن نیت برات در نظر گرفته شده است برخوردار بوده و ریسک عدم دریافت بهای کالا تا حدودی کمتر از روش حساب آزاد خواهد بود.

درمقایسه با اعتبارات اسنادی، حساب آزاد و روش وصولی، روش «پرداخت وجه نقد هنگام سفارش» هیچ‌گونه ریسکی برای فروشنده در بر ندارد زیرا بهای کالا را به طور نقد در زمان دریافت سفارش کالا وصول می‌کند.

در ترتیبات وصولی عمدتاً چهار طرف حضور دارند:

(۱) - آمر یا «واگذارنده»، «Principal» شخصی است که اقدامات وصول اسناد مالی و تجاری را به بانک خود واگذار می‌کند. این شخص دارنده سند مالی

یا فروشنده است که کالای خود را صادر می‌نماید.

(۲) - «بانک فرستنده» یا «بانک حواله کننده»،

«Remitting Bank»، بانکی است واقع در کشور

واگذارنده که اقدامات وصولی به آن محول می‌گردد.

(۳) - «بانک وصول کننده»،

«Collecting Bank»، هر بانکی به جز بانک حواله

کننده می‌باشد که در انجام دستورات وصول ذی مدخل

است. این بانک معمولاً در کشور واردکننده کالا یا در

محل اقامت پرداخت کننده اسناد مالی قرارداد و اسناد

را برای وصول وجه ارائه می‌کند. ممکن است این

بانک خود مستقیماً به ارائه و وصول اسناد اقدام نموده

و بانک دیگری را مأمور این کار بنماید. در این

صورت طرف چهارمی به ترتیبات وصولی اضافه

خواهد شد به نام:

(۴) - «بانک ارائه کننده اسناد»،

«Presenting Bank»، بانک وصول کننده‌ای است

که اسناد را به وارد کننده کالا یا پرداخت کننده سند

مالی ارائه می‌دهد.

برای اینکه در سطح بین‌المللی مقررات یکنواختی

بر وصولیها ناظر باشد اتاق بازرگانی بین‌المللی اقدام به

تدوین «مقررات متحدالشکل برای وصولیها» نموده

که آخرین نسخه تجدید نظر شده آن در سال ۱۹۷۸ در

نشریه شماره ۳۲۲ اتاق بازرگانی بین‌المللی منتشر

گردیده است. چنانچه این مقررات مورد قبول بانکهای

حواله کننده و وصول کننده قرار گرفته باشد عملیات

وصولی تحت آن انجام گرفته و رعایت آن برای

تمامی طرفها الزامی است مگر آنکه ترتیبات دیگری

صریحاً مورد توافق قرار گیرد یا آنکه بر خلاف مفاد

قوانین ملی بوده یا با مقرراتی که عدول از آن میسر

نیست مغایر باشد.

در مقام مقایسه با «مقررات متحدالشکل اعتبارات

اسنادی»، «Uniform Custom and Practice for

Documentary Credits» که در نشریه شماره ۴۰۰

اتاق بازرگانی بین‌المللی در سال ۱۹۸۳ منتشر شده

است، در مقررات متحدالشکل برای وصولیها،

مسئولیت و تعهدات بانکها تا حد زیادی کاهش یافته

است و درخصوص اسناد فقط باید دقت نمایند که

اسناد واصله «ظاهراً» همان اسنادی باشد که در دستور

وصول قید شده و در صورت کسری در اسناد، مراتب

را به طرفی که دستور وصول از آن دریافت شده اطلاع

دهند و هیچ مسئولیت دیگری غیر از آن ندارند. در

انجام این عمل نیز «حسن نیت»، «Good Faith» و

اعمال «دقت معقول»، «Reasonable care» از

جانب بانکها در ماده یک مقررات متحدالشکل برای

وصولیها فرض شده است، در حالی که در اعتبارات

اسنادی، بانکها مکلفند دقت معقولی را در رسیدگی به

صورت ظاهر اسناد و تطابق آنها با شرایط و ضوابط

اعتبار اعمال نمایند و چنانچه اسناد غیر منظم و اسنادی

که صورت ظاهر آنها مطابق با شرایط و مقررات اعتبار

نباشد را از ذینفع یا فروشنده بپذیرند مسئول شناخته

می‌شوند. در اعتبار اسنادی، بانک اعتباری را به نفع

ذینفع یا فروشنده صادر می‌نماید و بنابراین در مقابل،

ذینفع موظف است در صورت رعایت شرایط و ضوابط

اعتبار، وجه آنرا بپردازد. این امر مستقل از رابطه میان

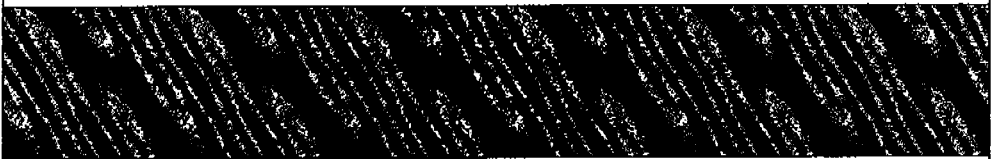
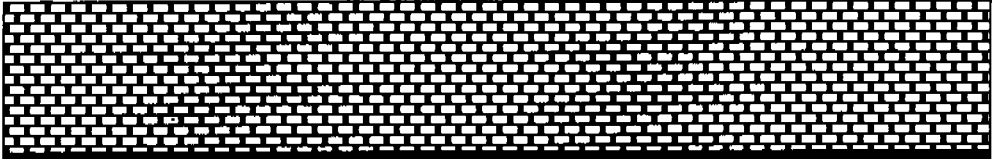
بانک بازکننده اعتبار و متقاضی اعتبار است. بانک بازکننده درحقیقت اعتباری را در اختیار خریدار یا متقاضی آن قرار داده است و به عنوان وثیقه کالا را در اختیار خود نگه می‌دارد. به این ترتیب که اسناد مالکیت کالا و سند حمل به نام بانک پشت نویسی و مالکیت کالا ابتدا به بانک منتقل می‌شود. این امر به مثابه این است که بانک تا این مرحله خریدار (فرضی) کالا است. در این حالت چنانچه اسناد نامنظم بوده و شرایط و ضوابط اعتبار رعایت نگردیده باشد و بانک اسناد را بپذیرد به معنی پذیرش کالا از طرف بانک است که خریدار فرضی کالا است. حال زمانی که بانک از متقاضی درخواست تسویه حساب با بانک و تحویل گرفتن اسناد را می‌نماید در حقیقت به عنوان فروشنده می‌خواهد مالکیت کالا را به متقاضی منتقل گرداند و متقاضی نیز می‌تواند در صورت عدم رعایت شرایط و ضوابط اعتبار از پذیرش اسناد و تسویه حساب با بانک

خودداری کند. از طرف دیگر علاوه بر اینکه متقاضی اعتبار از پذیرش کالا خودداری می‌نماید، در عین حال بانک در مقابل او مسئول نیز خواهد بود زیرا خریدار از بابت قرارداد فروش حق داشته است کالا را تحت شرایط مورد توافق تحویل گیرد و چون بانک با قبول اسناد نامنظم حق خریدار را درخصوص دریافت کالا تحت شرایط مورد توافق از بین برده است، خریدار می‌تواند علیه بانک اقامه دعوی کند.

این نقش بانک در رابطه میان واردکننده و صادرکننده در ترتیبات وصولی وجود ندارد. طبق قرارداد فروش، صادرکننده و واردکننده موظفند خود رأساً به ارسال کالا و پرداخت وجه اقدام کنند و بانک در واقع صرفاً واسطه‌ای است برای انتقال وجه از واردکننده به صادرکننده و هیچ مسئولیتی جز عمل به دستورات وصول و رعایت آنچه در مقررات متحدالشکل برای وصولها مقرر گردیده است ندارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

اطلاع رسانی

پرتال جامع علوم انسانی